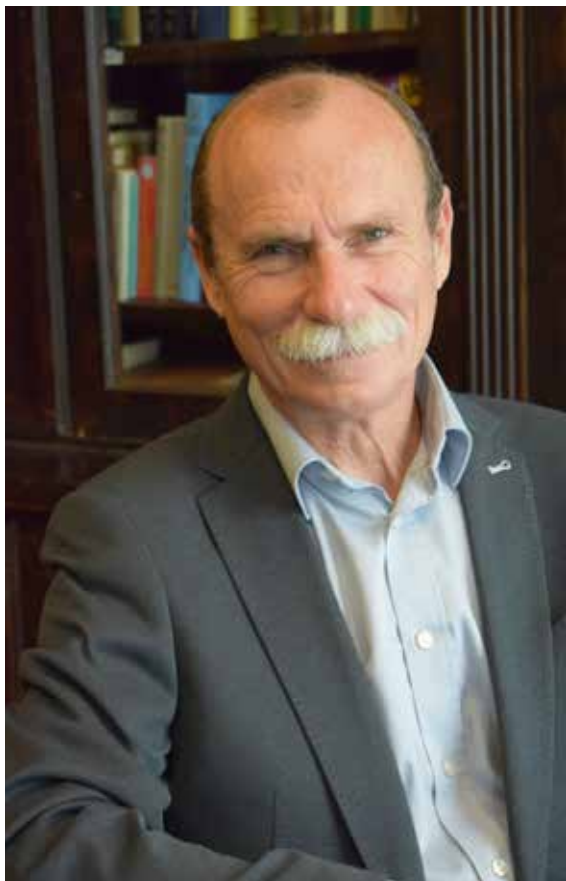

HUMOR ÉS SPORT A SZLÁV KULTÚRÁKBAN

KÖSZÖNTŐ KÖTET
A 60 ÉVES LUKÁCS ISTVÁN TISZTELETÉRE

OPERA SLAVICA BUDAPESTINENSIA
SYMPOSIA SLAVICA

HUMOR ÉS SPORT A SZLÁV KULTÚRÁKBAN

KÖSZÖNTŐ KÖTET
A 60 ÉVES LUKÁCS ISTVÁN TISZTELETÉRE

Szerkesztette
Kiss Szemán Róbert

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2019

A KIADVÁNY TÁMOGATÓI
Zuglói Szlovákok Önkormányzata, Budapest
Terézvárosi Szlovák Önkormányzat, Budapest

SZAKMAI LEKTOROK

Bajzek Mária

Berkes Tamás

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ

Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők

ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője

A borítót tervezte: Sellyei Tamás Ottó

Nyomdai kivitelezés: Robinco Kft.

ISSN 1789-3976

ISBN 978-963-489-163-5

TARTALOM

MILOSEVITS PÉTER: Foci, pingpong, irodalom	7
--	---

HUMOR

BAŃCZEROWSKI JANUSZ: A pletyka mint a manipuláció eszköze ..	14
CSÁSZÁRI ÉVA: A humor mint a dialektológia segédeszköze	24
GYIVICSÁN ANNA: A kifigurázott kispolgár mint a szlovák irodalom egyik jellegzetes alakja (Mozaikok 1830–1930)	32
GYÖNGYÖSI MÁRIA: Alekszandr Blok kései tréfás verseiről	42
ISTVÁN ANNA: Jozef Ignác Bajza anekdotái	56
DRAGAN JAKOVLJEVIĆ: Univerzalna dimenzija humora Branislava Nušića	66
AGNIESZKA JANIEC-NYITRAI: Resna zabava. Paradoksi sodobne kulture v kolumnah Dorote Masłowske <i>Kako prevzeti nadzor nad svetom, ne da bi šli od doma</i> (2017)	76
KISS SZEMÁN RÓBERT: A humor a szláv nemzeti emblematizmus eszköztárában Ján Kollár szláv paradicsomának példái alapján	87
KROÓ KATALIN: A nevetés mint többszörös szignál Dosztojevskij <i>A félkegyelmű</i> c. regényében	102
MANN JOLÁN: Miroslav Krleža <i>Petrica Kerempuh</i> balladáinak „mundus inversus”-a	116
NAGY ISTVÁN: Arc és álarc (Zoscenko humoráról)	127
RÁGYANSZKI GYÖRGY: „Ich taufe dich des Sohnes und des heiligen Geistes.” A nyelvi kódváltás mámoros forrásai	132
SZABÓ TÜNDE: Színház a regényben: A <i>Lear</i> király és <i>Jákob</i> <i>lajtorjája</i>	127

URKOM ALEKSANDER: Mennyire humoros a humor? A pejor minősítés vizsgálata az új magyar–szerb szótárban	157
VÁRNAI DOROTA: Lengyelek „görbe tükre” a 16., 17. századi lengyel irodalomban	171
ZSILÁK MÁRIA: 19. századi katonahumor (Chovanyecz Mihály kéziratot katonai naplójából)	178

SPORT

DUDÁS ELŐD: A horvát és magyar sportterminológia	190
DUDÁS MÁRIA: <i>Magas labda</i> és a többiek a magyar és bolgár nyelvben	199
MÁRIA IMRICHOVÁ: Mintavétel a mai szlovák fiatalok szókincséből	210
MENYHÁRT KRISZTINA: A bolgár lóversenyek szent Teodor kultuszának tükrében és magyar párhuzamaik	219
MÉSZÁROS ANDOR: „Hegyjáró bajtársak ott a magyar földön – hadd szóljak hozzátok egyszer én is...” A Júliai-Alpok magyar költője, Tarczay Gizella	231
PÁTROVICS PÉTER: A lengyel kosárlabda szaknyelvének néhány kifejezéséről	242
MLADEN PAVIČIĆ: Jugoszlávia, a sport hazája (a sport megjelenítése három 21. századi szlovén regényben, délszláv bevándorló elbeszélővel)	250
Tabula gratulatoria	261

MAGAS LABDA ÉS A TÖBBIEK A MAGYAR ÉS BOLGÁR NYELVBEN

DUDÁS MÁRIA

dudas.maria@btk.elte.hu

Abstract: The study presents Hungarian and Bulgarian expressions used in ball-games. Phrasemes with the word *ball* have a special focus. Interestingly, the most of these expressions of sport terminology and of the language of the press have been transferred into everyday language, especially into the language of political journalism. The reason of this transfer is that denotation by these sport expressions is exact and their meaning is clearly illustrated. The expressions are used in political life especially ironically.

Keywords: ball, football, politics, sport terminology, language of the press

A sport életünk részét képezi, hiszen előbb vagy utóbb elkerülhetetlen módon kapcsolatba kerülünk vele. Amíg a *sport* szó nem jelent meg ebben a formában, a sportjellegű tevékenységre leginkább a *test gyakorlása* kifejezést használták a magyar nyelvben. Apáczai a következőképpen határozza meg ezt a mozgásformát *Encyclopaediájában*: „Addig gyakoroltassék a test, a míg a szín virágzónak (pirosnak) lássék, [...] és a verítették ki ütni kezdjen” (Apáczai 1635: 174).

A *sport* angol eredetű szó, amelynek jelentése a 19. századi megjelenésekor még *tréfa, játék, szórakozás* volt. „Az angolok szenvedélyesen szeretik a játékot. Ebből származik nemzeti sajátságaik legnagyobb része: a fogadási szenvedély, a boxolás, a lóverseny, a vadászszenvedély, [...]. Minderre van egy sajátos lefordíthatatlan elnevezésük: a *sport*. Minden gyakorlatot, amelyhez erő, ügyesség és gyorsaság szükséges, ezzel a szóval neveznek, amely egyszersmind amatőrséget is jelent” (Bánhidi 1971: 18).

A tanulmányban a sportnyelven belül a labdajátékok terminológiáját tekintjük át, hiszen „az emberiség legnagyobb öröme: a labda”, állítja Porzsolt (1885: 6), aki a labdajátékok két pozitív hatását így határozta meg: „testünket fürge mozgásra

serkenti, lelkünket öröme gerjeszti” (1885: 2–3). Ugyanitt felhívja a figyelmet, hogy „a labdajátékoknak rendesen a szabadban és sohasem a nyugalomra szánt időben (mint pl. az éjjeli kártyázásoknál)” kell megtörténniük.

Egyes források szerint az első írásos feljegyzések a labdajátékokról Csin Si Huang-ti kínai császár korából maradtak fenn i.e. 260–210 közötti időszakból. Ez a labdajáték tekinthető a labdarúgás őseinek, mivel a játékot lábbal játszották, ám ebben a korban a játék elsősorban a katonák ügyességének, gyorsaságának és kreativitásának fejlesztésére szolgált.

Európában az első források a 14. században említik a labdarúgás különböző formáit. A játék ekkor még nagyon erőszakos, durva volt, a verekedésen volt a hangsúly, amit az 1316-ból és 1320-ból fennmaradt tiltó törvények támasztanak alá, amelyekben a játékot űzőket akár börtönbüntetésre is ítélték. A probléma forrása az lehetett, hogy a játékot ebben az időben a nézeteltérések rendezésére használták, amikor is a játékosok nem a labdát, hanem inkább egymást rúgták. A mai labdarúgás a 19. században kezdett kialakulni (1).

Porzsolt megállapította, hogy a magyarok is régóta űzik a labdajátékokat. Róbert Károly korában a harci gyakorlóhelyeken labdajátékokkal tartották fenn a katonák erőnlétét. Nagy Lajos idejében különösen az egyetemi ifjúság körében gyorsan terjedt az olasz „ballon” labdázás és a spanyol „lábbal ütős” játék, de az ősi kapós és kifutós játékokat is űzték – utóbbiak a mai napig kedveltek. A labdajátékok legvirágzóbb ideje Mátyás és a Báthoriak kora. Ez időben a labdajáték valódi sportmulatság volt, főurak, idegen lovagok, királyok játszották. A társadalom minden rétege nagy figyelemmel fordult a labdajátékok felé, amelyek ez idő tájt váltak nemzeti játékká (Porzsolt 1885: 2–3).

A labdajátékok elterjedése kialakult szabályrendszer és szókincs megjelenéséhez vezetett. „Lavinyszerűen nő az új tudás”, amelynek a sportterminológia és sportnyelv is részét képezi (Bańcerowski 2003: 279). A sportnyelv javarészt a sporttal foglalkozók, sportból élők stb. társadalmi csoportjához, azaz a társadalom egy szakmai csoportjához köthető, és a „specifikus célú beszédszándékok kifejezésére használt nyelvváltozat” (Kurtán 2003: 28). Nyelvünk társadalmi változatainak része.

Az 1930-as években egy sportnyelvújítási mozgalom indult el, amelynek jelentősége, eredményei ma is hatással vannak a sportterminológiára. A magyar sportnyelvi kutatások leggyakrabban hivatkozott eredményeihez sok adalékot találunk (vö. Bárczi 1935, Mező 1961, Bánhidi 1971, Fábián 1984, Grétsy 2002) (2).

Kezdetben a társadalmi nyelvváltozatokat főként a szókincsbeli eltérések alapján osztályozták. „Félrevezető lehet a társadalmi nyelvváltozatok két típusának a megnevezése: csoportnyelvek és szaknyelvek. Nincs ugyanis szó nyelvekről, hanem elsősorban vagy kizárólag szókészleti eltérésekről. A szaknyelvekre az jellemző, hogy logikailag és nyelviileg rendezett, definiált, kodifikált s közérdekű terminológiájuk van. A csoportnyelvekre pedig az, hogy szókészletük nem kötődik bevett foglalkozásokhoz, állandó cselekvési formákhoz, jól elkülöníthető szociológiai csoportokhoz, s a szaknyelvekhez viszonyítva inkább magánérdekűek” (Kiss 1995: 75).

A tanulmányban a labdajátékokban, különös a labdarúgásban, használt kifejezéseket, szólásokat tekintjük át a magyar és bolgár nyelvben. Jelentésük és használatuk területeit elemezzük, valamint példával szemléltetjük azokat az eseteket, amikor a sportterminológiából a kifejezések átkerülnek egy másik szakterületre. Nagy hangsúlyt kapnak a *labda* összetevőt tartalmazó frazémák.

Általános tény fogalmazódik meg az első frazémában, miszerint *a labda gömbölyű*. Két értelmezés kapcsolódik a megállapításhoz. Először is a labdajátékok mérkőzésein (különösen labdarúgásban) nem mindig lehet az eredményt előre kiszámítani, mert a gyengébb félnek is van esélye a győzelemre; másodsor, a bizonytalanság kifejezése: egyes folyamatok, történések meglepetésszerű eredménnyel végződhetnek, nem lehet azokat előre kiszámítani.

Pomozi Péter a szólás eredetét vizsgálva a következőket találta. A *labda gömbölyű* szólás Németországból ered, és egy több formában is létezett idézet rövidülése. *Der Ball ist rund, damit das Spiel die Richtung ändern kann*, azaz *‘a labda azért gömbölyű, hogy a játék menete megváltozhasson’*, valamint a *Der Ball ist rund und das Spiel dauert 90 Minuten*, azaz *‘a labda gömbölyű és a meccs 90*

percig tart’. A német futballhagyomány szerint ezeket az állításokat Sepp Herberger szövetségi kapitány mondta először, és az egyiknek magyar vonatkozása van. Az 1954-es berni Világ-bajnokság B-csoportkörében az Aranycsapat csúnyán elverte a németeket, 8:3-as végeredménnyel. A döntőben megint összekeverték a két csapat, amelyet Puskás Ferenc súlyos sérülése ellenére is végigjátszott, és bár az Aranycsapat 20 perc elteltével 2:0-ra vezetett, a németek – akik utóbb kiderült, doppingoltak is, ami akkor még nem volt tilos – végül 3:2-re fordítottak, s némi partjelzői segédlettel (a magyarok egyenlítő gólját les címén tévesen érvénytelenítették) megnyerték a meccset és ezzel együtt a bajnokságot is. Állítólag 0:2-nél hagyta el Sepp Herberger ajkát a híressé vált szólás. Tehát a *labda gömbölyű* kifejezés a német válogatott berni csodájához és a magyar válogatott legnagyobb futballtragédiájához kötődik (3).

A következő példák sporttudósítások, amelyben a szólás első jelentése fordul elő, például a 2016-os labdarúgó Európa Bajnokságon a magyar válogatott pályára lépése előtt hangzott el a következő már-már fohásznak tűnő mondat, *„reménykedjünk, hogy a labda ezúttal nekünk lesz gömbölyű”* (3). A másik példa az írott sajtóban megjelent tudósítás, amelyből kiderül, hogy a Real Madrid csapata nem várt vereséget szenvedett: *„A labda gömbölyű: ezúttal a Barcelona nyert, és a Real Madrid botlott”* (4).

A labda egyes esetekben a megoldandó feladat, helyzet szimbólumaként jelenik meg. *Nála van a labda* kifejezést döntési helyzetben lévő személyre mondjuk, most ő következik, válaszolnia, döntenie, cselekednie kell. Én megtettem mindent és most kívárok. A következő példában a kapott feladat gondját áthárítjuk másra, *visszadobja [visszapasszolja] a labdát*. A kifejezésben használt egyik ige a sportterminológia része: *visszapasszol*. A frazéma azonban a sporton kívül egy másik területen is gyakran feltűnik, mégpedig a politikai életben. *Az EU visszadobta a labdát Washingtonnak* a címe az ipari termékekre vonatkozó kereskedelmi egyezményről szóló online cikknek (5). Egy másik címben is jól kivehető, hogy a labda azért mozog a két fél között, hátha a másik fél vállalja a felelősséget és a feladat megoldását: *Metrófelújítás – a kormány visszadobja a labdát a fővárosnak?* (6). Merthogy annak kell előbb cselekednie, akinek a *térfelén pattog [van] a labda*.

Az előző példához hasonlóan ez a szólás is a sportban és a politikában is előfordul. Az *Egyesült Királyság térfélén van a labda* olvasható a Brexittel foglalkozó cikkben (7). Az online napi sajtóban megfigyelhető, hogy a jelenlegi kormány működését, döntéseit és tetteit gyakran illetik a labdarúgásban is használt kifejezésekkel. Ennek egyik magyarázata lehet a miniszterelnöknek, Orbán Viktornak erős kötődése a futballhoz, ami közismert tény. A következő példában az újságíró Sebastian Kurz kancellár szavait választotta cikke címéhez, *Kurz: A Néppárt feltételei ismertek, a labda Orbán Viktor térfélén pattog* (8). Akinek nincs sem esélye, sem befolyása egy személyre vagy eseményre, az *labdába sem rúg(hat)* [*nem rúg(hat) labdába*]. Hosszú Katinka nélkül Shane Tusup nem *rúghat labdába* derül ki a magyar úszónő életével foglalkozó cikk címéből, amely rávilágít arra is, hogy a futballból átvett kifejezés más sportágakhoz is remekül passzol (9). Ezek nélkül *labdába sem rúghat majd a vállalkozása* hirdeti a HVG cikke felsorolva öt olyan technikát, amelyre a vállalkozásoknak okvetlenül szüksége van (10).

A bolgár nyelvben több magyar kifejezés ekvivalense megtalálható. Például a *топката е у мене* 'nálam van a labda' frazéma, most minden tőlem függ, nekem kell cselekednem jelentésben. *Прехвърлям/прехвърля топката* 'átadom/átadja a labdát' kifejezést akkor használja a bolgár, ha nem csinál meg általában egy kellemetlen feladatot, ami pedig az ő kötelessége és hatásköre lenne, inkább a feladatot áthárítja másra. *Прехвърляме си топката* 'átadjuk egymásnak a labdát' változatban a szólás vizsgálható névmással bővül, amikor egy kellemetlen helyzet vagy kérdés megoldását ide-oda passzolgatjuk egymásnak, áthárítva ezzel a felelősséget jelentésben. A magyar mintával teljesen meggyezik a bolgár sajtónyelv, az ironikus politikai hangvételű cikkek címében nagy szerepet kapnak a sportkifejezések. *Топката е у вас, господа министри!* 'A labda önöknél van, miniszter urak!' A hangzatos cím egy levelet takar, amelyet a szovjet hadsereg emlékművének lebontása céljából létrejött csoport írt a bolgár miniszterelnöknek (11). *Администрацията работи твърде бавно или си „прехвърля топката“* 'Az adminisztráció különösen lassan dolgozik vagy „átpasszolja a labdát“' elektronikus cikkben a plovdivi ombudsman számára beadott és lezárt ügyek arányát számadatokkal támasztja alá az újságíró (12).

A labdarúgásban előforduló szabálytalanságokat szigorúan bünteti a bíró a szabálytalanság mértékétől függően. A kisebb szabálytalanságért csak figyelmeztetést kap a játékos, ilyenkor a bíró *sárga lapot ad* [*mutat fel*]. A frazéma a sportpályán kívül, olyan helyzetekben is előfordul, amikor egy közösségben, tisztségben elkövetett hibája miatt figyelmeztetnek, megintenek valakit. Amennyiben a vétség durva, ismételt, a bíró *piros lapot ad* [*mutat fel*] az elkövető játékosnak és kiállítja a játékból, amellyel nemcsak a játékost, hanem a csapatot is bünteti, hiszen hátrányban kell befejezni a mérkőzést. A durva, megbocsáthatatlan vagy ismétlődő hibája miatt egy tisztségből, közösségből valakinek a távozását, a lemondását követelő jelentést kap a szólás a hétköznapi életben. Ezek a kifejezések is megtalálták helyüket a sajtónyelvben. *Magyarország sárga lapot ad* hirdeti a cím a *Határátkelő* online oldalán, amelyből kiderül, hogy a magyar kormány miért nem támogatja az Európai Unió kiküldetési irányelvének módosítását. (13) A másik példa egy magyar film kritikája, miszerint *Európa-bajnok a Rossz versek* – *Reisz Gábor filmjével piros lapot ad torz énünknek/életünknek* (14).

A bolgár nyelvben is megtaláljuk a *давам жълт/червен картон* kifejezéseket, amelyeknek jelentése megegyezik a magyar jelentéssel, míg a sárga lap csak figyelmeztetés, addig a piros lap már kiállítás. *Областният на Варна дава жълт картон на местните депутати* ‘Várna megyei képviselője sárga lapot ad a helyi képviselőknek’ (15) vagy *БСП дава червен картон на управляващите* ‘A Bolgár Szocialista Párt piros lapot ad a vezetőknek’ (16). Mind a két bolgár példa a politikai élet egyik eseményét elemzi.

Nemcsak a labdarúgáshoz, hanem egyéb labdajátékhoz kapcsolódó kifejezések is kaphatnak pályán kívüli jelentést. A röplabdából és más hasonló sportból származik a *magas labda* kifejezés, a játék menetében sajátos technikával mozgásba hozott, kezelt labda, amely átvitt, szlenges jelentéssel bővült. Különösen vita során a partner ügyetlenségből, figyelmetlenségből, elszólásból adódó könnyen kihasználható lehetőséget, esetleg egy megtámadható álláspontot fejez ki. Mi történhet a *magas labdával*? Ha valaki *magas labdát ad fel*, akkor az ellenfélnek van ideje a válasza, a labda megfelelő leütésére, így előnyre tesz szert. Sporton kívül ez egy ellenérdekelte számára olyan helyzet, lehetőség

megteremtése, amelyet ő ellenérvekkel (pl. vita során) vagy ellenintézkedésekkel könnyen kihasználhat, ezáltal előnyt, sikert érhet el, azaz *magas labdát adunk* neki. Ilyenkor az ellenérdekelt a kialakult helyzetet (*magas labdát kap*) a saját javára fordíthatja, tehát *lecsapja a magas labdát*. A szlengben azt jelenti, hogy valaki véletlenül olyan helyzetet teremt magának (*feladja a magas labdát*), amire a többiek – őt érintve – poénosan válaszolnak, vagyis ilyen helyzetekben *lecsapják a magas labdát*. Nemcsak szóbeliségre vonatkozik, hanem általában olyan helyzetre, mely indulatokat válthat ki (17). A *Figyelőben* *Magas labda* címmel megjelent cikk ismét politikai vizekre evez, amelyben politikai csoportok küzdenek azért, hogy hozzájuk kerüljön a *labda*, vagyis a meghatározó politikai szerep (18).

A bolgár nyelvben is van *висока топка* ‘magas labda’, nehezen elérhető cél jelentésben. Gyakoribb, hogy csak sporttal foglalkozó cikkekből fordul elő. A magyar nyelvtől eltérően van ellentétpárja is, *ниска топка* ‘alacsony labda’, amellyel a könnyen legyőzhető ellenfelet jellemzik. „*Ниска топка*” *телефонна измама в Асеновград* ‘„Alacsony labda” telefonos átverés Aszenuvgrádban’ olvasható a plovdivi rádió honlapján (19).

A labda kaphat más jelzőt is. A labdajátékokban, különösen a labdarúgásban, a *forintos labda* a kedvező helyzetet vagy gólhelyzetet teremtő átadás, passz, amely rendszerint távolról érkezik. Ez a kifejezés a sportterminológiában fordul elő, *Puskás: csak forintos labda?* teszi fel a kérdést a cikk, amely egy Puskás Ferenc nevével hirdetett eseményről értekezik (20).

További labdás kifejezés, amely a labdarúgásból került a szó-lások közé és pozitív jelentéssel bír a *szeme van a labdájának*. Arra a játékosra mondják, aki úgy tudja irányítani a labdát, hogy az éppen a legjobb helyre jut.

A bolgár nyelvben a *labda* lehet a feszültség, az aggodalom és az izgalom szimbóluma. Egyes stressz-helyzetekben a feszültséget a gyomrunkban is érezzük, *стомахът ми е на топка* ‘a gyomrom egy labda’ mondja a bolgár, amikor ideges. *Успокой топката* ‘nyugtasd meg a labdát’ a feszültség csökkentésére szóló felszólítás, amelyre válasz az *успокоявам топката* ‘megnyugtatom a labdát’ jelezve, hogy sikeresen irányításom alatt tartom a helyzetet. Amikor a bolgár ember kivárja az esemé-

nyek jobb, kellemesebb alakulását, nem kapkod, akkor *mynam monkama* ‘pattogatja a labdát’. Amikor pedig felsőbbrendűségét akarja kimutatni, akkor *ckpußam monkama* ‘elrejt a labdát’.

A következő kifejezések nem tartalmazzák a *labda* elemet, mégis a labdarúgáshoz kötődnek. Pozitív hangvételű az *elsül a lába* szólás. Olyan helyzetben használjuk, amikor egy jó rúgás, góllövés váratlanul sikerül valakinek. Az ügyes focista csel gyanánt átgurítja az ellenfél két lába közt a labdát, *kötényt adva* neki. Ha a játékos olyan messzire juttatja a kaputól a labdát, hogy azal elhárítja a pillanatnyi gólhelyzetet, akkor *felszabadítja a kaput*. És ha már a kapunál tartunk, az a kapus, aki minden lövést elhárít, az *kivédi a szemét*.

Negatív jelentéssel bírnak a *luftot rúg* és a *lyukat rúg* kifejezések, amikor a játékos nem találja el a labdát, hanem mellé rúg a levegőbe. Ha a játékos egyik lábával nem tudja kezelni a labdát, többször is ügyetlenül próbál cselezni a labdával, akkor az *egyik lába süket*. Abban az esetben, ha az ellenfelét rúgja meg a labda helyet, akkor *összetéveszt a labdával*. Vagy *a labda*, vagy *a baba* állítja a mondás egy olyan játékos támadásának a jellemzésére, aki ellenfelét – ha nem tudja tőle szabályosan elvenni a labdát – durván ellöki vagy megrúgja, esetleg harcképtelenné teszi.

Nemcsak labdarúgásban, de további labdajátékokban előforduló frazémák közé tartozik a *megjártssza a labdát* kifejezés. Az a játékos, aki ügyes húzásokkal gólhelyzetet teremt vagy kihasználja azt. Aki *dajkálja a labdát*, az önző módon, a csapatjáték szellemével ellentétesen, nem adja tovább a labdát, hanem egyedül igyekszik gólt vagy pontot elérni. A könnyű gólszerzési lehetőség jelzésére használt *ajtó*, *ablak nyitva* kifejezés, nemcsak a sportban fordul elő. Kifejezhetjük vele azt a helyzetet, amikor minden akadály elhárult, minden lehetőség biztosítva van valaki számára.

A magyar nyelvben gyakori, hogy a hasonlatok emberi tulajdonságokat szemléltetnek állatok, színek jellemzőivel. A labdával kapcsolatos kifejezéseket vizsgálva a *(fel)pattan [(fel)ugrik]*, *mint a gumilabda* hasonlatra lertünk, amely olyan személyre használható, aki gyorsan, készségesen felugrik, főként azért, hogy megtegye, amire kérték.

A labdarúgás célja a győzelem, a gól berúgása. A játékosok *gólpasszt adnak*, *gólhelyzetet* teremtenek. Alakulhat azonban úgy

is a labda útja, hogy saját csapattársról pattan a labda a hálóba, vagyis a játékos *öngólt rúg*. Ez a kifejezés annyira szemléletes, hogy nem maradhatott meg csak a sportban. A pályán kívüli jelentése, hogy olyat tesz vagy mond valaki, ami ellene fordítható, esetleg leleplezi önmagát, nevetség tárgyává válik. A bolgár nyelvben a *вкарвам cu аџмогол* fejezi ki ezt a helyzetet, amikor önmagát hozza valaki kellemetlen helyzetbe. A politikai életből egy példa: *Óriási öngólt rúgott az ellenzék*. A cikk az ellenzéki képviselők kivonulását minősíti az ülésteremből (21). A bolgár médiából a *Как Америка cu вкара аџмогол* 'Hogyan rúgott Amerika öngólt' a példa, amely a munkahelyek számának drasztikus csökkentéséről szól (22).

A labdarúgás az egyik legelterjedtebb, a legismertebb és valószínűleg a legkedveltebb labdajáték a világon. Ennek egyik oka, hogy a labdán kívül nem kell hozzá más, ezért mindenkinek könnyen hozzáférhető. Talán ez lehet az egyik oka annak, hogy a labdarúgásban használt kifejezések használata sokrétű. Nemcsak a pályán, hanem a pályán kívül is kapnak jelentést. A pályán a kifejezések jelentése pontosan meghatározott, nem félreérthető, amely mindenki számára ismert és elfogadott. A kifejezések nagyon képiesek. Ez lehet a másik oka annak, hogy kikerültek a sportból és más területeken is jelentést kaptak. Gyakran fordulnak elő a politikai sajtóban ironikus jelentésben.

BIBLIOGRÁFIA

- APÁCZAI CSERE János, 1635: *Magyar Encyclopaedia*. Hetedik Rész. XXXI. 37. pont. Facsimile kiadás. 1975. Budapest, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.
- BAŃCZEROWSKI Janusz, 2003: A szaknyelvek szerepe a civilizációs fejlődésben. *Magyar Nyelvőr* 127/3, 277–282.
- BÁNHIDI Zoltán 1971: *A magyar sportnyelv története és jelene*. Sportnyelvtörténeti szótárral. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- BÁRCZI Géza, 1935: Sportnyelvújítás. *Magyarosan* IV. 157–160.
- FÁBIÁN Pál, 1984: *Nyelvművelésünk évszázadai*. Budapest, Gondolat Kiadó.

- GRÉTSY László, 2002: *A szaknyelvek és a csoportnyelvek jelentősége napjainkban*. In: A. JÁSZÓ Anna – BÓDI Zoltán (szerk.): *Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény*. Budapest. Tinta Könyvkiadó, 85–100.
- KISS Jenő, 1995: *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- KURTÁN Zsuzsa, 2003: *Szakmai nyelvhasználat*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- PORZSOLT Lajos, 1885: *A magyar labdajátékok könyve*. Budapest, Aigner Lajos Könyvkereskedése.

Internetes források

- (1)https://mult-kor.hu/20091008_labdajatekok_az_okori_kinatol_az_elso_budapesti_meccsig Letöltés: 2019. 03. 02.
- (2)http://www.zalaszam.hu/edit/9lexi/texts/tezisek_hu.pdf Letöltés: 2019. 03. 04.
- (3)<https://e-nyelvmagazin.hu/2016/06/15/a-labda-gombolyu-szolastortenet-a-foci-eb-hez/> Letöltés: 2019. 03. 02.
- (4)http://www.nemzetisport.hu/spanyol_labdarugas/20090307/a_labda_gombolyu_ezuttal_a_barcelona_nyert_es_a_real_madrid_botlott Letöltés: 2019. 03. 22.
- (5)https://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/az_eu_visszaszadobta_a_labdat_washingtonnak.671805.html Letöltés: 2019. 03. 22.
- (6)<https://6.kerulet.ittlakunk.hu/kozlekedes/170530/metrofelujitas-kormany-visszadobja-labdat-fovarosnak> Letöltés: 2019. 03. 22.
- (7)<https://www.hirado.hu/kulfold/kulpolitika/cikk/2019/03/11/az-egyesult-kiralysag-terfelen-a-labda/> Letöltés: 2019. 03. 22.
- (8)<https://pestisracok.hu/kurz-a-neppart-feltetelei-ismertek-a-labda-orban-viktor-terfelen-pattog/> Letöltés: 2019. 03. 22.
- (9)<https://www.origo.hu/sport/egyeni/20180606-uszas-wladar-sandor-shane-tusup-lehetosegeirol-magyarorszagifolytatassrol.html> Letöltés: 2019. 03. 22.

- (10)https://hvg.hu/enesacegem/20160922_Ezek_nelkul_labda-ba_sem_rughat_majd_a_vallalkozasa Letöltés: 2019. 03. 23.
- (11)<https://demonitrane.org/2012/08/27/%D1%82%D0%BE%D0%BF%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%B5-%D1%83-%D0%B2%D0%B0%D1%81-%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0-%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B8/>
Letöltés: 2019. 03. 01.
- (12)<http://bnr.bg/plovdiv/post/101074255/administracia-ta-raboti-tvarde-bavno-ili-si-prehvarla-topkata> Letöltés: 2019. 03. 01.
- (13)<http://hataratkelo.com/magyarorszag-sarga-lapot-ad/>
Letöltés: 2019. 03. 01.
- (14)<https://www.alon.hu/kultura/2019/01/euro-pa-bajnok-a-rossz-versek-reisz-gabor-filmjevel-piros-lapot-ad-torz-enunknekeletunknek> Letöltés: 2019. 03. 01.
- (15)<http://www.moreto.net/novini.php?n=236424&c=9> Letöltés: 2019. 03. 01.
- (16)<https://dariknews.bg/novini/bylgariia/bsp-dava-cher-ven-karton-na-upravlvqvashtite-687124> Letöltés: 2019. 03. 01.
- (17)<http://www.e-nyelv.hu/2017-11-16/feldobta-a-magas-labdat/> Letöltés: 2019. 02. 15.
- (18)<https://figyelo.hu/magas-labda> Letöltés: 2019. 02. 15.
- (19)<http://bnr.bg/plovdiv/post/100699603/niska-topka-telefonna-izmama-v-asenovgrad> Letöltés: 2019. 03. 22.
- (20)<http://nol.hu/archivum/archiv-371292-185072> Letöltés: 2019. 02. 16.
- (21)https://gondola.hu/cikkek/112295-Oriasi_ongolt_rugott_az_ellenzek.html Letöltés: 2019. 02. 15.
- (22)<https://www.dw.com/bg/%D0%BA%D0%B0%D0%BA-%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D0%B8-%D0%B2%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%B0-%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BB/a-44817262>
Letöltés: 2019. 02. 16.